

УДК 372.46

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-34>**Тетяна СЛОБОДЯНЮК,**

orcid.org/0000-0002-1895-0501

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри культури і соціально-гуманітарних дисциплін

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

(Київ, Україна) tatiana177@ukr.net

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ЗНАНЬ НА ОСНОВІ МОВЛЕННЄВО-МИСЛЕННЄВОГО РІВНЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ З ОСНОВ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Стаття присвячена проблемі впровадження інноваційних підходів до оцінювання якості знань студентів на основі референції їхніх змістових відповідей з основ педагогіки і психології. Сучасний розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики впровадження нових інноваційних технологій і методів навчання. Педагогічна інноватика полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні нових ідей у традиційну систему вищої школи. Мовлення є важливим фактором визначення рівня психічного розвитку особистості. Впроваджені ідеї особистісно-орієнтованої освіти, оригінально вирішувати актуальні навчально-виховні проблеми, вимагає особливої організації практичної та мисленнєвої діяльності студентів. Термін «мовленнєво-мисленнєва взаємодія» розглядається як структурно-функціональна організація свідомості, що зумовлює взаємні переходи між сенсорним, перцептивним і мовленнєво-мисленнєвим рівнями. Мовленнєву діяльність забезпечують різні механізми (нейрофізіологічні, психологічні, опрацювання інформації, формування картини світу, пам'яті, сприйняття, мислення тощо). Вирішення конкретних навчально-педагогічних проблем, наукових дискусій, систематизації дидактичного матеріалу, моделювання психічних процесів сприятиме усвідомленню й творчому опануванню психології мовлення. Послідовне впровадження в практику прийомів, способів педагогічних дій спрямованих набути практичних навичок усвідомленої вербальної і невербальної поведінки, що реалізуватимуться в подальшій професійній діяльності. Теорія референції дає змогу використати розширений підхід до визначеності категорії таких понять, як якість знань і включити до неї порівняльні контексти. Автор обґрунтувала важливість використання мовленнєво-мисленнєвого аналізу відповідей студентів, для такого узагальнення стала концепція з оцінювання (контролю) навчальних досягнень студентів мистецького напрямку, яка доповнює один з аспектів теорії референції. На цій основі може бути створена загальна типологія референції у комунікативному акті перевірки знань із урахуванням мовленнєво-мисленнєвої взаємодії учасників комунікації.

Ключові слова: мовлення, мислення, пізнавальні процеси, висловлювання, мовленнєво-мисленнєва діяльність, сприймання, пам'ять.

Tatiana SLOBODYANYUK,

orcid.org/0000-0002-1895-0501

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Culture and Social Sciences and Humanities

National Academy of Fine Arts and Architecture

(Kyiv, Ukraine) tatiana177@ukr.net

QUALITY CONTROL OF KNOWLEDGE BASED ON THE SPEECH-THINKING LEVEL OF STUDENTS' ANSWERS ON THE BASICS OF PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

The article is devoted to the problem of introducing innovative approaches to assessing the quality of students' knowledge based on the reference of their semantic answers on the basics of pedagogy and psychology. Modern development of the education system requires pedagogical science and practice to introduce new innovative technologies and teaching methods. Pedagogical innovation consists in updating the pedagogical process, introducing new ideas into the traditional system of higher education. Speech is an important factor in determining the level of mental development of the individual. Implementing the ideas of personality-oriented education, original solutions to current educational problems, requires a special organization of practical and mental activities of students. The term "speech-thought interaction" is considered as a structural-functional organization of consciousness, which determines the mutual transitions between sensory, perceptual and speech-thought levels. Speech activity is provided by various mechanisms (neurophysiological, psychological, information processing, formation of the picture of the world, memory, perception, thinking, etc.). Solving specific educational and pedagogical problems, scientific discussions, systematization of didactic material, modeling of mental processes will contribute to the conscious and creative mastery of the psychology of speech.

Consistent introduction into practice of techniques, methods of pedagogical actions aimed at acquiring practical skills of conscious verbal and nonverbal behavior, which will be implemented in further professional activities. The theory of reference allows to use the extended approach to definition of a category of such concepts, as quality of knowledge and to include in it comparative contexts. The author substantiated the importance of using speech-thinking analysis of students' answers, for such a generalization was the concept of evaluation (control) of academic achievement of students of art, which complements one aspect of the theory of reference. On this basis, a general typology of reference can be created in the communicative act of testing knowledge, taking into account the speech-thinking interaction of communication participants.

Key words: *speech, thinking, cognitive processes, utterances, speech-thinking activity, perception, memory.*

Постановка проблеми. Звернення до референції висловлювання, як продукту психічної мовленнєво-мисленнєвої діяльності обумовлює необхідність враховувати одну з основних функцій комунікації – функцію моделювання власної відповіді та оціночного визначення рівнів висловлювань студентів. Впровадження терміну «референція» дозволяє застосовувати певні мовленнєві показники визначення критеріїв якості знань студентів. Мовленнєві явища потребують міжгалузевих (гуманітарних, природничих, психофізичних тощо) досліджень, інтеграції концепцій і різних інтерпретацій спеціалізованих наукових досліджень. Індивідуальна свідомість людини завдяки мові і мовленню збагачується суспільним та загально-освітнім досвідом, з одного боку, а з іншого – її особисті знання завдяки мовленню стають надбанням інших людей. Мислення, як частина пізнавальних (когнітивних) процесів, пов'язане з мовленням, разом з якими воно розвивається й бере участь у пізнанні людиною світу. Кредитно-модульна система оцінювання передбачає вимірювання рівня знань студентів у просторі навчального часу, а стандартна система оцінює знання та вміння в ситуації традиційних форм організації навчання та складу академічної групи. Таким чином, мовлення як за формою, так і за змістом є індикатором рівня освіченості та компетентності, а отже, успішності у професії.

Аналіз досліджень. На основі концепції Л. С. Виготського про фазову структуру мовлення, його послідовники та представники психолінгвістичної школи О. Р. Лурія, О. М. Леонтьєв, М. І. Жинкін, Т. В. Ахутіна розширили цю позицію. Вони вважають, що структура мовлення охоплює такі основні послідовні етапи: **мотив, інтенція, внутрішнє програмування та реалізація**. Мовленнєва ситуація або обставини, що спонукають людину до мовленнєвої дії, визначають рівні мовленнєвого спілкування. Прикладом мовленнєвих ситуацій можуть слугувати необхідність відповісти на запитання, зробити доповідь про результати роботи, підготувати презентацію, написати листа, поспілкуватися. Мовлення поряд із предметною діяльністю є основою для побу-

дови всіх вищих форм довільної свідомої діяльності, переводячи психічні процеси на вищий рівень і забезпечуючи найскладніші форми переробки інформації та організації довільної, свідомої дії. О. Р. Лурія і Є. Г. Семерницька пов'язують із доміантною (лівою) півкулею не тільки сам факт існування мовленнєвої діяльності, але й той рівень організації психічних процесів, який генетично пов'язаний із оволодінням мовою та переходом до форм поведінки, опосередкованих мовленням. Висловлювання завжди опирається на аналогії до подібних ситуацій у минулому, рівня освіченості, природної кмітливості.

Нові психофізіологічні, нейрофізіологічні, нейропсихологічні та нейролінгвістичні дослідження з мовленнєво-мисленнєвого аналізу мовлення за своєю природою є насамперед нейропсихофізіологічним проявом. На цьому формується зміст мовлення, визначаються обсяги висловлювання, його план, композиція, обираються факти, аргументи тощо. Зміст висловлювання має бути впорядкованим і підготовленим до вираження мовним кодом. Завершується ця підготовка створенням внутрішнього (мисленнєвого) плану (внутрішнього програмування) висловлювання, що може мати різний ступінь узагальнення або конкретності.

Ю. М. Лотманом були виявлені певні процеси спілкування між аудиторією та культурною традицією (текст виконує функцію колективної культурної пам'яті, архетипної парадигми); зосереджує увагу не на часовій структурі оповіді в художньому тексті, а на структурі просторовій. Ця просторова модель знайшла широке використання. «У нормальному людському спілкуванні і навіть більше, в нормальному функціонуванні мови закладено припущення про вихідну неідентичність того, хто говорить, і того, хто слухає» (Лотман, 2000: 15).

Оскільки мовлення є і засобом, і формою спілкування, воно безпосередньо пов'язане з психічними властивостями і станами особистості – прояв почуттів: настрої, афекти, ейфорія, тривога, фрустрація та ін.; вияв уваги: зосередженість, неувважність; вияв волі, рішучість, розгубленість, зібраність; вияв мислення: сумнів, впевненість;

вияв уяви: мрії та ін. Такі вияви є відносно статичними моментами у психіці індивіда й безпосередньо по-різному виражаються в мовленні. Психічні властивості як стійкі вияви психіки, їх закріпленість і повторність у структурі особистості (наміри, мотиви, цілі, характер, темперамент, здібності, знання, свідомість тощо) відображаються в мовленні і впливають на нього.

Отже, всі ці психічні явища безпосередньо пов'язані з мовленням, обумовлюють його перебіг і становлення. «Більше того, і саме мовлення з повним правом можна назвати психічною властивістю людини, в якій, безпосередньо, відображаються її психічні стани» (Виготський, 1978: 42).

Мета статті – дослідження мовленнєво-мисленнєвої діяльності як наукової галузі пізнання. Одним із значущих відношень в аспекті мовного семіозису є референція, що позначає рівні пізнавальної сфери студентів.

Виклад основного матеріалу. Вивчення потреб у навчанні та розвитку майбутніх фахівців є одним із ключових факторів, що впливають на реалізацію успішної навчальної діяльності, є орієнтирами для інвестування ресурсів і мотивують на досягнення визначених цілей у професійному становленні. Викладач вищої школи має застосувати такі референції, які б відрізнялись широким спектром різноманітних методів аналізу й оцінювання якості навчальної діяльності студентів, залежно від рівня дидактичної мети, змісту навчального матеріалу, рівня підготовленості та підготовки студентів. У педагогічній діяльності вищої школи широко використовується термін «контроль за навчальною діяльністю».

Референційність (англ. – referentiality) – придатність, спроможність до референції, а референція (англ. – reference) – віднесеність слова до об'єкта дійсності (референта). Після завершення внутрішнього програмування висловлювання відбувається його матеріалізація – перехід від внутрішнього мовлення до зовнішнього. Здійснюється звукове або графічне оформлення висловлювання. Можливість такої операції під час семінарського заняття дозволить викладачу уточнити, збагатити теоретичні знання студентів мистецького напрямку та навчити їх вибудовувати відповідь стосовно їхньої пізнавальної сфери. Мова як знакова система, служить засобом вираження думок, засобом спілкування між людьми, засобом передачі думок, знання, взаємодії мислення й мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої інформації від людини до людини.

Слово «референція» (лат. – називати, позначати) означає процес встановлення відношення

між предметом і його назвою. Для референції використовують такі способи (вказівки, назви, позначення) окремого предмета з метою виділення його з певного класу.

Теорія референції ставить питання визначення локалізації референта, змістовністю відповідаючого, його висловлювання, зокрема, структури висловлювань, їхня відповідність взаємодії мислення та мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої активності та мовленнєвої взаємодії між партнерами на рівні діагностичного, інформаційно-сміслового та корекційно-розвивального компонентів.

Досягнення такої мети, яка передбачає чітке висловлювання певної думки спираючись на конкретні висловлювання науковців, авторів підручників передбачає вирішення таких завдань: розробити типологію референційних відношень у комунікативному акті для взаємодії мислення й мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої діяльності; виробити критерії виділення висловлювань із урахуванням їхньої референції, відповідно до теми обговорення; описати структуру референції висловлювань; виявлення засобів, що беруть участь у формуванні структури розуміння певного поняття, наприклад, референції цих висловлювань у французьких, англійських та українських авторів науково-педагогічних досліджень; визначити перелік інваріантних сполучень смислових значень мовних засобів, що беруть участь у формуванні структури референції висловлювань.

Питання оцінювання результатів навчальної діяльності студентів мистецького напрямку було і залишається доволі складним. Певну допомогу в його розв'язанні може надати усвідомлення взаємопов'язаних понять «критерії оцінки» і «норми оцінки».

Критерії оцінки – це ті параметри, відповідно до яких педагог оцінює навчальну діяльність пізнавальної сфери студентів.

Норми оцінки – це показники, на які опирається викладач при виставленні оцінки.

Оцінкою успішності студентів мистецького напрямку ми називаємо систему показників, які відображають їхні об'єктивні знання та вміння. Оцінку можна розглядати, як визначення ступеня засвоєння знань, умінь та навичок відповідно до вимог, що визначаються навчальними програмами. Оцінка включає бал, тобто цифрову або іншу символічну форму вираження та фіксації оцінювання успішності, оцінні судження – коротку характеристику результатів учіння, їхніх позитивних моментів та недоліків, емоційне ставлення. Бальна система оцінювання має багату

історію. У Києво-Могилянській академії була певним чином відпрацьована система оцінювання навчальної діяльності та здібностей студентів.

Оцінки були такими: «весьма прилежен», «весьма понятен и надежный», «добронадежный», «хорош», «зело доброго учения», «очень добр», «добр, рачителен», «весьма средствен», «нижесредствен», «ниже средствен, плох», «преизрядного успеха», «весьма умеренного успеха», «малого успеха», «понятен, но неприлежен», «понятен, но ленив», «прилежен, но тупого понятия», «понятен, но весьма нерадив», «не худо успеваает», «не худ», «не совсем худ», «малого успеха», «непонятен», «не совсем туп», «туп и непонятен», «туп», «очень туп».

Таке оцінювання водночас було психологічною характеристикою рівня навчальних можливостей і індивідуальних розумових здібностей студента для будь-якої діяльності. Пізніше у школах мали місце різні підходи до оцінювання навчальної діяльності учнів. Так, наприклад, відповідно до статуту міністерства освіти 1804 р. вводилась система оцінювання успіхів учнів кульками. Із кожної дисципліни директор визначав певне число кульок для з'ясування рівня знань учнів. Найвищий рівень успішності визначався 90 кульками. За статутом 1818 р. рівень знань оцінювався за чотирибальною цифровою системою («4», «3», «2», «1»).

Наприкінці XIX – на початку XX ст. у дипломах та атестатах оцінки позначалися словами «відмінно», «вельми добре», «добре», «досить добре», «посередньо», «слабо». Поширювалась також п'ятибальна, семибальна шкала оцінок. Наприклад, семибальна: 7 – «відмінно», 6 – «вельми добре», 5 – «дуже добре», 4 – «добре», 3 – «досить добре», 2 – «посередньо», 1 – «слабо».

У 1918 р. постановою Наркому освіти була відмінена бальна система для оцінювання знань учнів. Відповіді оцінювалися словами «задовільно» і «незадовільно». Переведення учнів із класу в клас відбувалося на основі успіхів учнів та відгуків педагогічної ради. У 1935 р. повернулися до п'ятибальної словесної оцінки знань учнів: «відмінно», «добре», «посередньо», «погано», «дуже погано». На початку 1944/45 навчального року словесна система була замінена цифровою («5», «4», «3», «2», «1»).

У 1993 р. діапазон оцінювання успішності звузили до чотирибального («5», «4», «3», «2»). Критерієм оцінювання умінь та навичок, які мають відповідати цілям і завданням навчання, обрана величина, що є визначником якості навчальної діяльності. З вересня 2000 р. в школах України запроваджена 12-бальна шкала оцінювання навчальних досягнень у системі

загальної середньої освіти України. У методичному листі Міністерства освіти і науки України обґрунтовано запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів: «Визначення рівня навчального прогресу учнів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність урешті-решт повинна не просто дати людині суму знань, умінь чи навичок, а сформувати рівень компетенції». Поняття компетенції не зводиться до знань або навичок, а належить до сфери вмінь. Отож, компетенція трактується як загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, набутих завдяки навчанню. Вони необхідні для означення критеріїв оцінювання навчальної діяльності студентів, тобто певні референції (Слободянюк, 2015: 271).

Конкретно можна вказати на такі вимоги: глибина розуміння знань, їхня повнота, вміння студента мистецького напрямку самостійно мислити; розуміння важливості отриманих знань для сформованості наукового світогляду; готовність студента до застосування набутих знань; рівень сформованості професійних умінь і навичок, систематизації наукових знань, рівень інтелектуального розвитку та готовність студента здійснювати трансляцію набутих знань.

Для виявлення структури референції використані елементи компонентного аналізу, що надав можливість визначити засоби, які беруть участь у формуванні структури референції у взаємодії мислення та мовлення в контексті аналізу цілісної мовленнєво-мисленнєвої системи висловлювань. Застосований метод як різновид методу моделювання дозволив формалізувати структуру референції висловлювань у відповідях студентів мистецького напрямку, коли представлено розширений підхід до виділення категорії з позицій референції висловлювання (Слободянюк, 2015: 274).

Діагностичний (попередній) контроль спрямовувався на визначення рівня освітньої компетентності студентів мистецького напрямку з певної проблематики та рівня їхньої взаємодії мислення й мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої активності. Напередодні вивчення теми, засвоєння якої ґрунтувалося на раніше вивченому матеріалі, викладач з'ясовував рівень розуміння опорних знань, актуалізував їх.

Поточний контроль передбачав перевірку якості засвоєння знань у процесі вивчення конкретних тем.

Повторний контроль був спрямований на створення умов для формування умінь і навичок. Розуміння навчального мовлення – когнітивна операція осмислення та засвоєння інформацій-

ного масиву або тексту на підставі сприйняття семантичного змісту висловлювань, їх мисленевого опрацювання із залученням імпліцитного плану тексту, процедур пам'яті, тобто власного тезауруса (словника) та знань і норм комунікації, притаманних певній культурі. Воно реалізується у взаємодії усвідомленого й неусвідомленого, вербалізованого і того, що не підлягає вербалізації. Розуміння має два рівні – мовний та змістовий, які неможливі один без одного. Повного розуміння досягти важко.

Якість розуміння (інтерпретації) повідомлення залежить від контексту – сукупності умов, за яких здійснюється комунікація. Тут ми спиралися на позицію, яку визначив К. Д. Ушинський: хороші дидакти те й роблять, що без кінця повторюють і лише кожен раз додають щось нове. Повторна перевірка якнайкраще сприяє переведенню знань з короткотермінової до довготривалої пам'яті. Тематичний контроль пов'язаний з перевіркою рівня знань, умінь та навичок в обсязі модуля, теми конкретної навчальної дисципліни. Періодичний контроль передбачає встановити, яким обсягом знань студенти володіють стосовно вимог навчальної програми.

Підсумковий контроль має своїм завданням з'ясувати рівень засвоєння студентами навчального матеріалу в кінці семестру або після завершення вивчення дисципліни. Він проводиться, як правило, у формі заліків, екзаменів.

В історії розвитку вищої школи виокремилися такі основні методи аналізу й оцінювання знань, умінь та навичок: усна, письмова, графічна, практична, тестова перевірка. Дещо умовно до методів перевірки або референцій можна віднести спостереження.

Усна перевірка займає значне місце у вищих навчальних закладах. Техніка усної перевірки полягає в тому, що педагог ставить перед студентами запитання і вони мають дати на них відповіді, використовуючи у взаємодії мислення та мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Цей метод сприяє розвитку в студентів мистецького напрямку уміння мислити, висловлювати думки в логічній послідовності, розвивати культуру усного мовлення, а від викладача майстерності: уміння професійно та доцільно формулювати запитання, спонукати студентів до активного мислення, слухати та аналізувати інші відповіді, об'єктивно оцінювати їх.

Письмова перевірка більш ефективна, оскільки протягом певного часу можна одночасно перевірити рівень володіння знань, умінь та навичок усіх студентів академічної групи. Це сприяє під-

вищенню якості самостійної пізнавальної діяльності студентів, формуванню культури писемного мовлення, ефективності використання навчального часу. Теми до кожного змістового модуля включають багатоваріантні завдання для неупередженого оцінювання результатів праці студентів. Тривалість такої роботи може бути різною (15–30 хвилин). Усі роботи викладач має ретельно перевіряти й об'єктивно оцінювати.

Графічна перевірка спрямована на виявлення умінь і навичок студентів у процесі виконання ними різних видів графічних робіт: побудова таблиць, схем, графіків, діаграм тощо. Така робота сприяє розвитку в студентів просторового мислення, оволодінню методами систематизації, узагальнення, моделювання опорних схем тощо. Виконання при цьому модульно-розвивальних завдань і побудова логічно-образних схем забезпечує використання всіх цих складових.

Практична перевірка пов'язана із залученням студентів до конкретної практичної діяльності, коли перевіряються вміння застосовувати знання на практиці, уміння й навички. Така перевірка впливає із сутності процесу референції, у якому практика відіграє спонукальну і контролюючу роль. Здійснюючи практичну перевірку, ми ретельно підходили до підготовки завдань, які спонукають студентів до застосування у взаємодії мислення та мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої системи знань. Визначаючи навчальні завдання для теоретичної або практичної перевірки, розуміємо важливість забезпечення критеріїв їхнього оцінювання.

Тестова перевірка полягає в тому, що студентам у певному дидактичному блоці визначають конкретні завдання (запитання), на які були надані альтернативні відповіді. Завдання були визначені в такий спосіб, щоб студент мав час і змогу аргументувати свій вибір відповіді.

Звернення до референції висловлювання, як продукту мовленнєво-мисленнєвої діяльності, що обумовлює необхідність враховувати одну з основних функцій комунікації – функцію моделювання та аналіз (дослідити висловлювання) – моделююча система. Поняття-модель вписується в мовний семіозис та протиставляється знаку як варіант взаємодії мислення й мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої роботи.

Системне мислення – це процес оперування системними поняттями, які відображають взаємозв'язок об'єктів (предметів думки) між собою. Основні системні поняття: «система», «елемент», «структура», «організація», «цілісність», «частина», «взаємозв'язок». Об'єктивною основою

розвитку системного мислення є факт існування наукових об'єктів, які виступають перед пізнавальним суб'єктом як різноманітні об'єкти навчально-методичного комплексу взаємопов'язані між собою і впливають на їх розуміння. Структурно внутрішній взаємозв'язок між навчальними елементами за типом координації створює систему знань, як упорядковану цілісність. Це певним чином забезпечує інтеграцію міжпредметних зв'язків у навчально-методичному матеріалі.

Вміння висловлювати думки тісно пов'язане з міркуванням, а це розумовий процес, у ході якого на основі вже наявних, відомих знань отримують нове знання. Міркування тлумачимо як зіставлення думок, пов'язування їх задля відповідних висновків. Уже в ранній історичний період (Академія Платона) були написані трактати про те, як ефективно вести диспути (промови, дебати, дискусії). У центрі уваги стояло питання про сутність, види та якість виголошення промов. Важливого значення надавали психології мислення та вмінню логічно будувати думку й ораторському аспекту промови (якими засобами слід впливати на аудиторію). Зверталась увага на логічну переконливість промов та необхідність дотримання правил логіки. Розрізняли шість видів промов: промова про себе; красива промова, що дає насолоду (художнє слово); промови під час диспутів, коли наявні протилежні погляди з приводу певної тези; «нерозумна промова», у якій викладається хибне вчення; правильна промова, яка узгоджується з істинним ученням і ставить за мету донести до слухачів істинне знання. Вважалося, що промову прикрашає досконале знання предмету і тверджені у якійсь галузі знань, досконалість зовнішньої форми.

У педагогічній науці залишається проблемність розробки типології референційних відношень між учасниками спілкування в комунікативному акті: викладач-студент; студент-викладач-студент та структури референції висловлювань у зіставленні з висловлюваннями інших осіб виступаючих в науковому діалозі. З урахуванням мовленнєво-мисленнєвої взаємодії комунікаторів виділено типи власне референційних відношень між учасниками мовленнєвого процесу: референтне, метареферентне, з сприймаючим або комунікантами. У висловлюваннях, що мають різні смислові значення, передбачають можливість співвіднесення пов'язаних із концептуальною системою суб'єкта мовлення (суб'єкта думки) та міжсистемних (порівняльних) параметрів ввести обмеження в роботі та розглядати тільки референтно вжиті висловлювання.

Як приклад, наведемо варіант використання модульно-рейтингової системи в процесі викладання практичного курсу. Весь курс (1-2-3 навчальний кредит) розподілений на модулі. Навчання передбачає активну участь на практичних заняттях, виконання завдань, вправ, творчі розробки, написання рефератів, доповідей, повідомлень; складання проектів, модульно-логічних завдань, систему самостійних робіт. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу значну роль відіграють навчальні завдання та художнє оформлення презентацій, як засіб активізації мистецької спеціалізації студентів. Адже сучасному фахівцеві мистецького напрямку необхідні вміння самостійно орієнтуватись у швидкому потоці інформації, творчо підходити до вивчення і засвоєння нових перспектив науки і техніки, мати організаторські здібності та високий рівень загальної культури. Таким чином, референції під час визначення якості знань студентів мистецького напрямку виявляються у побудові їхнього висловлювання, яке формується у вигляді певної моделі відповідей: типи та структура референції (теоретичне обґрунтування) виступає продукуванням висловлювань, що можуть свідчити про якість знань і розглядається з погляду моделюючої функції мови. У процесі вивчення предметів гуманітарного циклу використовуються навчально-рольові ігри, що проходять у вигляді копіювання наукових, культурних, соціальних подій (конкурс знавців, засідання круглого столу, наукова промова, конференція і тому подібного) та предметно-змістових моделей (наприклад, ігри-представлення, презентація творчих надбань певного автора, персоналій використовуючи різноманітні його наукові здобутки; складання промов від його імені тощо).

Однією з сучасних технологій є технологія проблемно-пошукового навчання представником якої є кейс-метод, який ґрунтується на принципах взаємодії викладача і студента, щоб створити в навчальній аудиторії умови розвитку у студентів цілісного мовленнєво-мисленнєвого бачення, вмінь у процесі діалогу або дискусії ділитися власними думками, ідеями, досвідом та теоретичними знаннями. Презентація будь-якого кейсу передбачає проходження таких етапів: підготовка загального плану; написання вихідного варіанту; проведення досліджень, необхідних для його підготовки; обговорення з фахівцями і редагування; підготовка нотаток для викладачів, як презентувати кейс; презентація кейсу в навчальній аудиторії і редагування; розповсюдження кейсу. Даючи студентам мистецького напрямку завдання у формі кейсів, ми відкриваємо їм значно більшу

можливість поділитись своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчатись не тільки у викладача, а й один у одного. Це підвищує впевненість студентів у собі, у своїх здібностях, покращує вміння слухати інших і точніше висловлювати свої думки. Таким чином, відбувається суміщення всіх трьох систем: мовної картини, концептуальної системи суб'єкта думки та системи теоретичних знань. Порівняльні фактори співвідносять різноманітні підсистеми, дієві з погляду моделювання, як функцію висловлювання, а фрагмент відповіді є оригіналом для мовної творчої моделі. Щоб прискорити цей процес, нам необхідний ефективний підхід, що підтримує моделі інноваційного формату.

Під час практичних занять використовуємо такі технології, як робота у варіаційних парах, де кожен із партнерів навчає іншого, виступаючи в ролі педагога, або робота малими творчими гру-

пами, коли йде спільний пошук рішення, проводяться дискусії, здійснюється взаємоконтроль.

Висновки. Завдяки міждисциплінарним дослідженням, новизні наукових підходів психологія мовлення визнається базовою для численних психолого-педагогічних галузей. Проаналізовані проблеми взаємозв'язку мовлення та пізнавальних процесів особистості крізь призму тісної взаємодії мислення й мовлення в контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої діяльності доводять, що впродовж усього життя пізнавальні процеси і мовлення стають взаємозалежними та взаємодостатніми.

Отже, це пояснює наявність взаємозв'язку між мовленням і пізнавальною сферою. Перспективою дослідження є докладний розгляд означених рівнів комунікації; потребує подальших досліджень, спрямованих на пізнання мовленнєво-мисленнєвої діяльності, наявність взаємозв'язку між мовленням і пізнавальною сферою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. Москва, 1978. 393 с.
2. Лотман Ю. М. Семиосфера: Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. Статьи. Исследования. Заметки. Санкт-Петербург : «Искусство – СПб», 2000. 704 с.
3. Слободянюк Т. Б. Розвивальна комунікативна ситуація в навчально-виховному процесі. *Проблеми освіти* : Науковий збірник. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 80. Ч. 2. С. 271–274.

REFERENCES

1. Vyigotskiy L. S. Razvitie vyisshih psihicheskikh funktsiy. [Development of higher mental functions] Moscow, 1978. 393 s. [in Russian].
2. Lotman Yu. M. Semyosfera: Kultura y vzryv. Vnutry mysliaishchykh myrov. Staty. Yssledovaniya. Zаметки. [Semiosphere: Culture and Explosion. Inside the thinking worlds. Articles. Research. Notes.] Sankt-Peterburh: "Yskusstvo – SPB", 2000. 704 s. [in Russian].
3. Slobodianiuk T. B. Rozvyvalna komunikatyvna sytuatsiia v navchalno-vykhovnomu protsesi. [Developmental communicative situation in the educational process.]. *Problemy osvity: Nauk. zb./ Instytut innovatsiinykh tekhnolohii i zmistu osvity MON Ukrainy*. Kyiv.: 2015. Vyp. № 80 ch. 2. S. 271–274. [in Ukrainian].